

Nr 175.

Av herr **Lindhagen m. fl.**, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åstadkommande av internationella överenskommelser om nationaliteternas rätt att leva sitt eget fria liv.

Uti en föregående framställning har förordats ett framträdande uti den svenska utrikespolitiken för fredsfrågans lösning i dennas hela vidd och för ändamålet bland annat en undersökning om möjligheten av en entent eller allians mellan de nordiska länderna för en gemensamt företagen avrustning. Ett annat sådant initiativ, som äger ett visst samband med den förra frågan och av tidsförhållandena frammanas, är *kravet på nationaliteternas rätt att leva sitt eget fria liv* eller att åtminstone, där de ännu äro undertryckta, erhålla någon avtonomi.

Det är nu hundra år sedan det nästföregående världskriget avslutades. Det gångna seklet har varit en väldig omdaningens tid i tekniskt och ekonomiskt avseende. Men trots detta ekonomiska uppsving har det i alla fall nu vid sin utgång gjort konkurs. Ett av de största fallissemang som världen upplevat har inträffat. Vi kunna då förstå, att något är ur led i världens organisation. Anledningen är ensidigheten i utveckling och upplysning. Maktsträvandena av alla slag sitta i högsätena, rätten och demokratin äga fortfarande på långa vägar icke lika mycket att säga. Upplysningen om rätten har ringaktats och förhånats av de officiella och officiösa institutionerna, och det har varit det privata initiativet här och var förbehållet att upprätthålla densamma.

De svenska statsmakterna ha varit ivrigt sysselsatta de senaste tiderna med att upprätta även den svenska konkursstaten över det gångna seklet. Man har samlat ihop allt vad man kunnat av seklets rika ekonomiska produktion. Våldstankarna och den andliga förmörkelsen, representerade av militarismen, ha upptagits som prioriterade fordringsägare till

huvudparten av tillgångarna. De oprioriterade fordringsägarna, förnuftet och rättvisan, få praktiskt taget ingen utdelning. Man har sagt ifrån att vi icke ha råd och hjärta att giva dem något; man har sagt ifrån att fullständiga medborgarrättigheter icke kunna beviljas; man har sagt ifrån att det sociala eländet kunna vi icke göra något åt väsentligen; man har sagt ifrån att fredsfrågan och framtidens förväntningar icke intressera oss.

Jo, det är sant. Samtidigt med beviljandet av dessa hundratal miljoner till militärväsendet har också anslagits tvåtusen kronor till ett fredsmonument vid svensk-norska gränsen, detta dock under mycket motstånd och endast i gemensam omröstning med kamrarna. Vi ha vidare i utdelning till de oprioriterade fått en militieombudsman, en beskedlig herre, som kommer att göra sitt bästa, men icke rå med det väsentliga. Vi ha fått en liten beskärning av en klasslag, i avräkning på vad som krävdes. Vi ha också fått en liten formell omläggning av den stränga arrestens tillämpning i krigslagarna. Slutligen har litet skenfagert socker strötts på ett av de beska pillren, de extra försvarskostnaderna. Det är alltsammans.

För alla, som hängivit sig åt förhoppningarna på krigens avskaffande och världens organisation på rättens grund, kunna tidens tilldragelser ingalunda inbjuda till ett dylikt befastande av det, som måste bort och en samling i stilla overksamhet inför det som skall komma. Under belysning av världsbranden måste tvärt om våra fredsförhoppningar stiga ändå högre än flammorna från världsbranden. Med andra ord vapenbraket kan icke tillbörligen nedtystas annorledes än genom att fredsrösterna just nu göra sig hörda mäktigare och mera krävande än någonsin.

Förhoppningarna om en förnuftig ordning bero på människornas upplysning om det rätta, deras oavvisliga vilja att förverkliga densamma och insikten om att var och en i längden har den största fördel av vad som gagnar alla. Det är icke blott våldet, som slår ned en sådan upplysning och vilja till det goda. Tystnaden och likgiltigheten göra samma gärning. Det borde därför ej tillåtas att nu vara ljum. Lidelsefullt bör det tagas parti för allt, som är förtjänt av stöd och deltagande.

De krigförande makterna syssla mycket litet med rättsfrågorna och en förnuftig mellanfolklig ordning. Vad de neutrala staterna beträffar taga deras enskilda medlemmar tanklöst parti än för den ene och än för den andre krigförande makten utan skillnad till den mångfald av klasser och institutioner varav ett folk består och utan försök till en sansad överblick över hela tilldragelsen. Detta partitagande sker efter traditionella åskådningar, politisk partiställning, materiella intressen, släkt-

skapsförbindelser och dylikt. Det officiella samhället försöker visserligen breda en slöja av yttre neutralitet över dessa företeelser. Men oförnuftet finns där ändå och gör i alla fall sin gärning.

Det behövs således just nu talas om framtidens utrikespolitik, om krigens orsaker och nödvändigheten att undanröja desamma, om vårt lands stora intresse av en förnuftig organisation av världen och ländernas gränser inom densamma. I all synnerhet borde parlamenten, som skola representera folken, göra sig till målsmän för deras trängtan i stället för att även de, såsom vanligen sker, förbise, ringakta, ja ibland till och med förhåna och nedtrampa densamma.

Fredsillusionerna kunna icke grusas, ty de äro grundade i förnuftet och nödvändigheterna. Det gäller nu mer än någonsin att taga parti icke mot människorna, vilka, var vi än befinna oss, äro någorlunda i god tro, utan mot de system, som åstadkomma det nuvarande tillståndet. När våldsmakterna gå till sitt yttersta mått av handling gäller det att däremot såsom motvikt resa rättens suveränitet. Det gäller att föra talan för en ny demokrati och en ny parlamentarism, för nya tankar och för nya föresatser eller med ett ord att med hänförelse, vilken såsom det blivit sagt skapar historia, giva sig hän åt förhoppningarna om förnyelsens och förnyringens inbrott över världen. Den stora förödelsen får icke vara gjord förgäves. Det måste bryta in ljus över detta kaos och en bättre skapelse uppstå ur askan.

De *institutioner världen måste taga parti emot* i striden för rätten äro i stort sett följande.

Man kan säga, att det gäller att rikta sig emot *det förflutna seklets* ensidigheter. Det har kämpat för rättigheterna, men förbisett för mycket dessas grundvalar plikterna. Det har lössläppt de individuella krafterna till fri verksamhet, men på ett sådant tygellöst sätt att styrkan triumferat och det svaga nedtrampats. Det har skapat en underbar ekonomisk och teknisk utveckling, men härunder åsidossat de andliga värdena och sinne- lagets demokrati. Det har styrts av ofria majoriteter, de inkompetentaste styresmän, som finnas, samt vänt ryggen åt sakligheten, ovällden och förnuftet. Det har varit en tummelplats för makt och taktik men ett fängelse för rättvisa och etik.

Må vi dock ej ensidigt bryta staven allenast över det förgångna århundradet. Även detta kommer att lämna efter sig sitt bidrag till vidgande och stärkande av mänsklighetens stora stamträd. Dess tekniska och ekonomiska uppsving har gjort epok för alla tider. Även rätts-

tankarna, vilka seklets officiella institutioner förbisett, ringaktat och bekämpat, hava av tusenden små krafter blivit sådda i det tysta och ingalunda förgäves på de nyplöjda markerna. Nationalitetstanken har till och med genom begagnande av gynnsamma lägenheter under våldsverkningarne lyckats göra även officiella landvinningar.

Man har också uttryckt erinringarna mot det föregående seklet så, att det är seklets *så kallade praktiska politik*, som gjort konkurs. Den parlamentariska politiken har gått de antydda ensidigheternas ärenden och därvid befästat och utvidgat dem ytterligare. Även när den med välvilja tänkt på något annat, har den inrättat sig med förkärlek för de så kallade små stegen. Man bygger icke ett hus, säges det, på annat sätt än genom att foga sten till sten. Med denna utgångspunkt har den parlamentariska politiken ogärna medgivit, att ens någon liten bråkdel av arbetet inriktats på att samtidigt förbereda de större stegen, detta som dock väcker hänförelse samt gör vår vandring i det lilla gladare och fruktbarare samt vår längtan mycket snarare till en realitet. Därför har det också inträffat, att den byggnad av rättstankar, som skulle murats upp bergfast i våra sinnen, icke kommit till stånd; och när så de stora påfrestningarna från makten inställde sig, fanns icke någon tillräcklig motvikt häremot i sannelagen.

Det är dock så, att om en jordbrukare vill ha god äring på sin åker, planlägger han sitt arbete så, att åkern rensas fullständigt från ogräs. Han klipper icke bort blott små stjälkar och blad här och där utan han söker få bort ogräset radikalt, det vill säga med rötterna. På samma sätt förhåller det sig med samhällets stora åker. Den kan ej bringa någon fullgod äring, utan att man även här går till roten med det onda. Parlamenten och regeringarna må med fog driva praktisk dagspolitik ända till nittiofem procent, ty dagens omsorger måste upptaga oss mest. Men världen behöver samtidigt något av den så föraktade idépolitiken. Återstående fem procent åtminstone av arbetet borde kunna få ägnas däråt. Dessa två slag av politik betinga nämligen varandra och äro ett.

Vill man emellertid närmare individualisera det, som vi måste taga parti emot under det förgångna århundradet, möter här främst *systemet Europa*. Man må icke föreställa sig, att det är österrikare, tyskar, ryssar, fransmän, engelsmän och turkar som ställt till detta elände, det är hela Europa. Det anses här i landet, att vi icke äro med i kriget, men detta är ett misstag. Vi äro lika inblandade i det som de andra med vårt åskådningssätt, våra institutioner och vår ekonomi. Det är endast vårt blod, som ännu icke utgjutes. Europa har alldeles för länge varit ensam

makthavare i världen och därigenom kommit bort från etik och dylika omistliga värden. Världsdelen är helt enkelt en rövare och bör såsom sådan införas på korrektionsanstalt. Det gäller, om livet är oss kärt, att gå i elden mot det senila Europas utlevade institutioner och nedisade tankevärld. Till detta ämne skall nedan återkommas.

Emellertid äro de europeiska folken såsom sådana oskyldiga. Anstiftaren och ledaren av de europeiska ensidigheterna, misstagen och förbrytelserna är *den europeiska herremakten såsom institution*. Den dväljes på alla rum och inom alla riktningar och verkar i sitt nuvarande skick nedbrytande varhelst den befinner sig. Med herremakt i motsats till folkmakt menas här sammanfattningen av dem, som fått tillfälle att utöva yttre makt eller besitta ägodelar och som på grund av tidsförhållandena behärskas av benägenheten att för egen del förkovra endera delen eller båda delarne. Dessa människor må nu såsom redan framhållits personligen vara aktningvärt folk, men denna ävlan och maktutövning i det yttre dödar inom dem denna inre makt till det goda, som även de i själva verket bära på.

Genom penningens värde och den därigenom förvärvade tekniska bildningens inflytande leda de förmögnare samhällsklasserna faktiskt samhällenas öden. Överallt sätta de sig i besittning av maktmedlen. Dessa klasser finna instinktivt det egna landets för dem öppna möjligheter till förvärv och myndighet för trånga och vilja gärna vidga gränserna för sin företagsamhet. De olika staternas överklasser komma därigenom att stå emot varandra. Detta är en av de huvudsakliga anledningarna, varför det alltid är de övre tiotusenden, som förbereda och förhårliga krigen samt med självhärskarens ansvarslösa nyck draga folken med uti desamma och ingjuta även i de djupa leden en oreflekterad stämning till förmån för sitt eget och hela mänsklighetens fördärv. Vi måste en gång med lågande harm taga parti mot denna samhällsordning i alla stater och mot alla de institutioner, som skapats till stödjepunkter för dessa fördärvliga strävanden.

Det kan därför icke sägas tillräckligt många gånger, att även denna förvildnings yppersta verktyg, *det europeiska militärväsendet*, måste krossas. Den europeiska herremakten har i vår tid, såsom det så vackert heter, till och med »demokratiserat» detsamma genom införande av den allmänna värnplikten, världens mest själlösa, bloddränkta och dåraktiga inrättning. Man skolar hela folken i våldstankarna och låter dessa »folk i vapen», såsom det också så fagert kallas, gå i döden för de besittandes

rovdjursinstinkter. Vi måste med hela våldsamheten i ett heligt hat taga parti mot vapnen och för rättstankarna.

Ett annat föremål för den europeiska herremaktens omsorg och förkärlek äro *de europeiska dynastierna av alla slag*. För att göra självbedrägeriet fullständigt aktar man icke ens för rov att inbilla sig och folket att dessa anstalter äro skapelser av Guds nåde och att sålunda till och med ett högsta väsende i sista instans håller sin hand över de olika aktörernas bloddrypande våldshandlingar. Utan tvivel äro kejsare, kungar och furstar personligen hyggliga medmänniskor. Men de äro beklagliga därför, att deras officiella värdigheter av kvarlevande medeltidsförfattningar tvingas att vara symboler, samlingspunkter och stödjepelare för allt, som omtöcknar de europeiska folkens sunda förstånd och goda vilja.

*

Av denna överblick över vad det gäller att nu taga parti emot, framgår också *vad världen nu måste taga parti för*, vad det nya är, som bör uppresas i stället för det, som måste grusas. Detta nya är i själva verket icke något obekant. Det är den gamla historien om kampen *för friheten* mot förtrycket, som alltjämt upprepar sig. Målet för denna strid är att skapa ett rättstillstånd även i världssamhället, ty utan en sådan ordning kan ej något samhälle och således ej heller det förra uppbyggas.

Frihetsbegreppet uppdelar sig uti tre huvudavdelningar: politisk, ekonomisk samt andlig eller inre frihet. I de olika så kallade civiliserade staterna är den politiska friheten någorlunda genomförd och detta har varit *liberalismens* verk. Däremot sakna deras medlemmar till större delen ännu ekonomisk frihet, men kampen för detta mål pågår nu genom *socialismen*. För den inre eller andliga friheten, som väsentligen saknas, har någon officiell verksamhet med betydelsefullare syfte knappast ägt rum. Det strävande, som vill förverkliga frihetsbegreppet i sin helhet kan kallas *humanismen* och någon gång kommer väl dess timma.

I världssamhället åter finnes icke något av frihetsbegreppen ens någorlunda genomfört och därför må man icke förundra sig över, att det hela ännu befinner sig i den största oordning.

Den politiska friheten.

Det första, som således måste göras, är att tillförsäkra världssamhällets medlemmar politisk frihet. Dessa medlemmar äro *nationaliteterna*.

De äro en realitet att räkna med, organismer sammanflätade av gemenskap i härstamning, språk, historia, tillvarelsesätt, lagar och sedvänjor. De äro världssamhällets naturliga personer, vilkas frihet och självbestämningensrätt måste vara utgångspunkten för en organisk, frivillig och fredlig samverkan. Ofreden i den nyare tiden har nästan alltid uppkommit genom ett kränkande av dessa naturliga personers självskrivna krav, vare sig nu det skett för ekonomisk vinning, maktbegär eller andra bevekelsegrunder.

Därför framlade också Emanuel Kant, grundläggaren av den nyare tidens tänkande, år 1795 såsom en grundval för folkrätten den principen, att folken hava en till tiden obegränsad och oförytterlig rätt att fritt förfoga över sig själva. Ferdinand Lasalle uttalade en gång i ämnet följande tankar: »Principen om fria oavhängiga nationaliteter är grundvalen och källan, modern och roten till demokratiens begrepp över huvud taget. Demokratien kan icke trampa nationaliteternas princip under fötterna utan att såsom en självmördare lägga hand på sin egen existens, utan att helt och hållet och i grunden själv förråda sig.» Det internationella socialdemokratiska programmet påbjuder också »ett oavlåtligt ingripande för alla nationers självbestämningensrätt och deras försvar mot krigiska angrepp och våldsamt förtryck».

Den internationella fredsbyrån i Bern har nyligen föranstaltat ett förslag till en lagbok för den offentliga internationella rätten, som upptar bland allmänna grundsatser, att förhållandena mellan nationerna regleras av samma allmänna rättsgrundsatser och moraliska principer som förhållandena mellan individerna samt att nationerna hava en oförytterlig och för alla tider gällande rätt att leva sitt eget liv. Detta förslag framlades först för den allmänna fredskongressen i Stockholm 1910 med den motiveringen, att allt sedan organiserade fredsvänner funnits eller på visst sätt sedan 1867 har man förstått att för att skapa freden krävdes först och främst att organisera rättvisan mellan nationerna. Förslaget hänsköts vid nämnda kongress till en kommission, som ännu ej har avslutat sitt arbete. Emellertid gjordes i avvaktan härpå ett direkt uttalande på 1913 års allmänna fredskongress i Haag till förmån för just denna grundsats bestående i det internationella samlivet och beslöts, att frågan jämte andra borde underställas nästa officiella fredskonferens i Haag.

Vid den internationella raskongressen i London i juli 1911 beslöt kongressen med allmän anslutning antaga en resolution under beto- nande att liksom den franska revolutionen proklamerat de mänskliga rättigheterna, borde nutiden proklamera folkens oförytterliga rättigheter.

Vid sjunde nordiska fredsmötet i Kristiania i juli 1912 gjordes ett så lydande uttalande: Sjunde nordiska fredsmötet i Kristiania uttalar, att den sedan lång tid i folkens medvetande erkända rätten för nationerna att leva sitt fria liv är ett grundläggande moment för den mellanfolkliga samhällslagstiftningen, och uppmanar därför alla fredsvänner att verka för dessa grundsatsers fastslående som internationell lag. Mötet uttalar i samband härmed, att undertryckta nationer, som betrakta sig som offer för våldet, böra tillerkännas självstyrelse.»

Detta är nu några exempel bland många på det fortgående oundgängliga upplysningsarbetet om de ofrånkomliga grundvalarna för världsfreden. Säkerligen förstår för övrigt varje människa, som vill ägna saken en stund av sansad eftertanke, att det är orätt att förtrycka en nation samt att endast lidanden och förvecklingar kunna framgå ur ett sådant övergrepp mot friheten.

Det politiska arbetet för främjandet av nationalitetssaken började kan man säga med det napoleonska våldets fall år 1814. Förut hade kriget till största delen varit så kallade arronderingskrig, där det gällde att söka lägga under sig främmande landområden i största möjliga utsträckning och oavsett vilken befolkning, som bebodde desamma. Napoleon var den störste kränkaren i den nyare tiden av nationernas rätt. Men såsom med rätta uttalas i den nuvarande svenska läroboken i historia, hade hans färd ej varit utan nytta. Genom hans omstörtningar fick mycket som varit murket sin dom, och de lidanden han drog över folket »gåvo väckelser till en i många hänseenden sundare utveckling», såsom läroboken uttrycker sig. Det uppstod med andra ord ett världsmedvetande, som sade ifrån, att något sådant ej vidare får inträffa.

Denna nya politiska utveckling bestod däri, att nationernas rätt på ett helt annat sätt än förut blev rättesnöret för den europeiska statsbildningen och småningom alltmer även för hela världens statsbildning. Sedan den napoleonska byggnaden grusats genom slaget vid Leipzig och den påföljande freden i Paris år 1814, inleddes begynnelsen till verket vid en kongress i Wien samma år. Emellertid uppnås ett sådant framsteg icke i ett slag. Den nationella återupprättelsen vid nämnda kongress gällde företrädesvis de nationer, som förut varit självständiga, och i all synnerhet naturligtvis de makter, vilka sammanslutit sig för ändamålet, tillsammans utkämpat den avgörande striden och undertecknat fredsslutet i Paris. Dessa makter togo ledningen och sågo främst sig själva till godo.

Bland dem befann sig också Sverige, och det är nog mer än en tillfällighet att vårt land just från denna tidpunkt fått åtnjuta en oavbruten fred.

Emellertid återstod mycket i Europa, som ännu väntade på de nya uppgifterna. Visserligen stiftades år 1815 av Rysslands, Österrikes och Preussens monarker den s. k. heliga alliansen, vilken förband sig att styra sina undersåtar i enlighet med den heliga religionslärans bruk, men i tillämpningen blev bålverket för den politiska reaktionen. Ehuru den biträdades av Europas flesta regenter, sprängdes den dock snart genom Englands motstånd samt de revolutionsrörelser, som på 1830 och 40-talen framkallades av densamma i olika länder. Ingenting har sedan kunnat hejda händelsernas förlopp i riktning mot nationaliteternas friförklaring enligt det nyväckta världsmedvetandets fordringar.

Under hela den efterföljande tiden ända till våra dagar kan nämligen inom det europeiska statssystemet konstateras, att ingen tanke ens kunnat uppstå på, att det skulle vara tillåtet att underkuva en fri civiliserad nation. Tvärtom ha tilldragelserna efter 1814 medfört oavbrutna nya landvinningar för nationaliteternas frigörelse från förtryck. Sålunda ha följande nationer i Europa helt eller till vissa delar av sina områden vunnit självständighet: Grekland (1830 och 1913), Belgien (1814 och 1830), Rumänien (1856 och 1878), Serbien (1856, 1878 och 1913), Montenegro (1878 och 1913), Ungern (1867), Bulgarien (1878, 1908 och 1913), Norge (1814 och 1905) och Albanien (1913).

Enahanda företeelser äro de stora fredsstiftande tilldragelserna: Italiens enhet (1861, 1866 och 1871) samt Tysklands enhet (1864, 1866 och 1871).

Emellertid måste antecknas, att några ansatser förekommo under seklet även till arronderingar inom Europa. Dit hör Nord-Schleswigs införlivning med Tyskland, ehuru det hade en dansk befolkning.

Ett annat exempel är den tyska anekteringen av Elsass-Lothringen, även i de delar, som dessa landsdelar beboddes av en fransk befolkning. Detta skedde på de tyska generalernas inrådan och under förevändning i övrigt att provinserna förut utgjort tyska riksland. Av denna kränkning av nationalitetsrätten uppstod revanchtanken i Frankrike och fruktan för densamma i Tyskland, derav följde oavlätliga rustningar och till sist vapenallianserna och så har det hela brustit lös på sätt vi nu bevittna.

En annan företeelse var Bosnien-Herzegovinas överförande från turkisk till österrikisk besittning. I dessa provinser, särskilt den förra, bo en serbisk befolkning, som önskar sammanslutning med sina stamförvanter. Det så kallade storserbiska strävandet är naturligtvis helt och

hållet berättigat. Det österrikiska förtrycket besvarades som vanligt av de svagare med hemliga konspirationer. Gymnasisten Principes lönnmördarkula mot det österrikiska hertigparet var svaret på detta förtryck och därefter slog den starkare till hänsynslöst, varefter världskriget utbröt. Även här ser man således hur en kränkning av nationalitetsprincipen var den droppe, som slutligen framkallade den stora krisen.

Nationalitetsfrågan är emellertid icke blott en europeisk angelägenhet. Den är också av största betydelse för särskilt Asien, som är bebott av folkslag med gammal kultur eller kulturmöjligheter. Även dessa hava rätt att leva sitt eget fria liv. Men här har den europeiska politiken sedan länge syftat till territoriella erövringar i all synnerhet under hela det förra århundradet. Detta europeiska intrång med åsidosättande av rätten har försiggått så mycket lättare, som, såsom en japansk författare* uttrycker sig, »den österländska civilisationens fredliga och inåtvända natur alltid gjort den svag mot yttre stötar». Det kan vara nyttigt för en europeisk publik att någon gång höra en röst från de asiatiska folken om detta västerlandets inbrott. I ett arbete utgivet redan för ett tiotal år sedan och betitlat Japans uppvaknande skildrar den nämnda författaren under ett kapitel med rubrik »den vita olyckan» österns känslor bland annat sålunda:

För de flesta österländska folk har västerlänningens ankomst ingalunda varit till oblandad välsignelse. De hava glatt sig åt fördelarna av en ökad handel och fallit offer för främmande maktbegär. De hava trots på de kristna missionärernas filantropiska syften och råkat i händerna på erövringspolitikens hantlangare. Jorden synes dem ej längre uppfylld med den frid, varåt de i sin oskuld gladda sig. Om några europeiska folks sjuka samvete frambesvurit »den gula farans» spöke, har då icke Asiens lidande själ rätt att klaga över den »vita olyckans» verklighet.

För genomsnittseuropéen torde det synas helt naturligt att med känslor av oblandad triumf betrakta denna nutidsvärld, vari samhället förvandlats till en stor maskin, som själv sörjer för sina behov. Det är de mekaniska uppfinningarnes snabba utveckling, som skapat den nuvarande perioden av lokomotion och spekulaton, en utveckling, som efter hand tagit sig olika uttryck, bl. a. såsom kommersialism och industrialism, beledsagade av en tendens till seders och språks ombildning efter västerländskt mönster.

Denna rörelse, som medfört en snabb tillväxt av rikedom och makt, hade sitt ursprung uti en fast tro på mänsklighetens höga mål, på kamratskap och ömsesidigt förtroende. Den oro, som ständigt jäktar oss från ångaren till hotellet, från järnvägsstationen till badorten, har åstadkommit möjligheten av en kosmo-

* Okakura Kakuso.

politisk kultur. Nittonde århundradet har bevittnat en underbar utveckling av en vetenskaplig hälsovårds och läkekonsts välsignelser. Kunskaper såväl som finanser hava ordnats och stora samhällen hava satts i stånd till samfällt handlande, varigenom enhetssträvandena befordrats.

Allt detta må vara anledning till tillfredsställelse för västerlänningen; för honom må det synas obegripligt, att andra kunna tänka annorlunda. Likväl betraktar Kina hövligt, men ironiskt maskinen såsom en leksak, icke som ett ideal. Den vördnadsvärda östern skiljer alltjämt mellan medel och mål. Västern vill framsteg, men framsteg mot vad? När den materiella fullkomligheten är uppnådd, frågar Asien: vilket mål har man vunnit? När förbrödringspassionen kulminerat i allmän Kooperation, vilket intresse skall då denna tillgodose? Om det blott är det egna intresset, vari ligger då det omskrutna framsteget?

Den lysande tavla, västern erbjuder, har olyckligtvis sin frånsida. Storlek ensam är icke sann storhet, och yppigt liv har ej alltid förfining till följd. De människor, vilka syssla med den stora maskin, som kallas modärn civilisation, bli slavar av vissa mekaniska vanor och behärskas skoningslöst av det vidunder de skapat sig. Trots västerns berömda frihet har den sanna individualiteten fördärvats i tävlan om rikedom, och lycka och förnöjsamhet ha offrats för ett oupphörligt begär efter mera. Västern är stolt över sin frigörelse från medeltida vidskepelse, men vad skall man säga om den dyrkan av guldkalven, som trätt i dess ställe? Vilket elände och missnöje äro ej fördolda bakom samtidens präktiga ytterhölje? Socialismen upphäver jämmerrop över den västerländska samhällsekonomiens vända. Det är kapitalets och arbetets tragedi. —»—»

Men driven av en hunger, som ej kunnat stillas med alla dess myriader offer i dess egna vidsträckt länder, går västern ut på rov även i österlandet. Europas framträngande i Asien betyder icke blott att sociala idéer påtrugas, vilka östern anser råa om ej barbariska, utan även en omstörtning av gällande lag och laga myndighet. De västerländska skepp, som bringat civilisation, ha även bringat landsförvärv, protektorat, exterritoriell domsrätt, inflytelsesfärer och många andra förödmjukelser, tills namnet orientalistiskt blivit synonymt med urartad och ordet inföding en beteckning för slav. — — —

Med tillväxten av kredit och kapital under senare hälften av adertonde århundradet livas den europeiska industrialismens uppfinningsförmåga. Kol träder i stället för ved vid masugnarna, och den flygande skytteln, jennymaskinen, mulmaskinen, den mekaniska vävstolen och ångmaskinen, alla uppställa de sig i fruktansvärd slagordning. Kommersialismen kommer västerns liv att bero av tillräckliga marknader för dess produkter. Dess roll är nu att sälja, österns att köpa. Krigsförklaringar utgå från dess fabriker och de protester, som höjas av dess humanare statsmän, drunkna i bullret från dånande arbetsmaskiner. Vilka utsikter har väl den österländska krämarenäringen att kunna bestå gentemot den organiserade handels allt bortsopande batterier? Billighet och konkurrens nedmeja nu konsthantverken likt mitraljösen, under vars skydd de tränga sig fram. Orientens liv, grundat på arbete och — genom en hotfull diplomati — berövat en skyddande tulltariff, dukar under för maskinens och kapitalets armé.

Vad har det blivit av Indien? Det är numera ett land, där till och med namnet Asoka och Vikramaditja äro förgätna. Det är ett land för rajas, vilkas

bröst äro vanhederligt stjärnprydda och för nationalförsamlingar, vilka icke våga protestera. Burma levde ännu i går: I Thebaws rubiner ropar Mandalays oskyldiga blod. Koohynoor är såsom en Golkondas tår. Vad gagnar det att nämna de pinsamma komedier, som utspelas i Persien och Siam, eller fästa uppmärksamheten på det av Frankrike upprättade »protektoratet» över Tonkin. Protektorat! Mot vem?

År 1842 påtvingade en kristen nation Kina opium, hotande det med kanoner och frånrövar det Honkong. År 1860 intränga på en svag förevändning, Frankrikes och Englands förenade arméer i Peking och plundra sommarpalatset, vars skatter nu äro de europeiska muséernas stolthet, under det att Ryssland alltjämt fortfar med sin inkräkning av det himmelska rikets områden, längs Amur och Ili. Trippelliansens vänliga inblandning efter det japanska kriget var blott en fars, ty därigenom vann Ryssland Port Arthur, Tyskland Kiauschau och Frankrike ett fastare grepp på Junnan. Det är sant att skändandet av boxarnas heliga tempel retade dessa till ett lidelsefullt utbrott av raseri; men vad kunde deras gammalmodiga vapen uträtta mot de allierade makternas förenade arméer? Deras illa ledda ansträngningar hade blott till följd, att nya förolämpningar hopades över Kina och att överdrivna skadeersättningar utkrävdes. Trots upprepade löften att utrymma Mandschuriet, har Ryssland försökt sätta sig fast där för alltid och denna landsdels förföljda innevånare se sina älskade förfäders begravningsplatser förvandlade till järnvägsstationer, medan kosackhästar installeras i himlarnas heliga tempel. Om Asien var gammalmodigt, var väl Europa i sin goda rätt? Om Kina försökte lyfta sin hand, om masken vände sig i sin vända, upphävde Europa icke genast skriet om den gula faran? I sanning västerns ära är Asiens förnedring.

För Japan såg Förenta staternas väpnade beskickning år 1853 ut som en fruktansvärd bild av denna »vita olycka», vars ankomst bevisat sig så ödesdiger för andra österns länder. Elva år före denna händelse hade opiumkriget i Kina blottat den västerländska inkräkningens samvetslösa natur. Holländarna, vilka höllo oss underkunniga om det europeiska intrånget i Asien, tvekade ej att framhäva värdet av sin egen vänskap genom att utmåla de andra västerländska folkens framfärd i de mörkaste färger. I själva verket och olyckligtvis hade vi redan haft någon erfarenhet av utländsk rovlystnad uti Rysslands framträngande ifrån norr.

Kapitlet om den vita olyckan avslutas med en skildring, hur dessa yttre stötar enade alla inom Japan till en ansträngning att avskudda sig oket. »Vi blevo ett», slutar författaren, »och Asiens natt flydde för alltid för den uppgående solens strålar.» Det ligger en stolt fanfar i denna förvisning om en slutlig befrielse från systemet Europas våldshandlingar. Skada blott att upprättelsen ej kunnat ske annat än genom införandet av vesterlandets militarism. Mätte nu det ogräs, som Europa hunnit inså i österlandets samhällsliv, ej alltför mycket grumla Asiens själ och leda dess »fredliga inåtvända natur» för alltid bort på de nya avvägarna.

Allt detta nationalitetsförtryck, som utgått från den europeiska politiken, är såsom man bör förstå den största kränkningen av den mellanfolkliga rätten och det främsta hindret för en förnuftig ordning i världssamhället. Därföre böra vi just nu förnimma en uppfordran att känna varmt med alla folk, med deras rätt att leva och med alla de stora egenskaper, som äro vart särskilda folks egenart. Vi behöva för kulturutvecklingen de latinska folkens klarhet och livliga intelligens; vi behöva den germanska rasens organisatoriska kraft i tanke och handling; vi behöva den sammansmältning av dessa egenskaper, som finnes hos den anglosachsiska rasen; vi behöva de slaviska folken med deras rika drömmande anlag, frigjorda ur sitt tvång; vi behöva de semitiska folken, som byggt sin kultur under årtusenden på jord och arbete.

En oförevillad känsla borde också säga oss, att det är en lika stor orätt, som går ut över alla de stackars soldaterna av alla nationaliteter, som få förblöda, och över alla deras familjer, som få försaka allt. När Titanic gick under, ryste världen över de 1,500 drunknades öde. När 1,500 man omkommo genom en undervattensbåts lyckade angrepp på tre kryssare, väckte detta världens beundran, ehuru det mänskliga lidandet var lika stort och detta lidande med uppsåt framkallats. Sådan är maktens etik. Såsom stormakter betecknas vissa stater icke blott därför att de bestå av en myckenhet människor, utan framförallt, i den mån de lyckats och möjligen ännu kunna lyckas lägga under sig och förtrycka dylika nationaliteter. Alla de stridande makternas överklass ligga sådana handlingar till last, om än graden av övergrepp kan vara olika. Mänskligheten måste med hänförelse en gång taga parti mot detta förtryck och för nationaliteternas rätt.

Det må vidare betonas, att endast genom nationernas friförklaring kan komma till stånd bestående sammanslutningar, grundade på frivillighet och insikt om eget och allas bästa. De sammanslutningar åter, som äga rum under folkförtryckets synvinkel, utmynna ofta i chauvinistiska förbund. Den s. k. pangermanismen, panslavismen och värst av allt panarianismen, vilken sistnämnda skulle rikta sig mot de asiatiska folken, kunna visserligen rätt ledda bliva naturliga fredsstiftande utvecklingsformer, men för närvarande kan det befaras att motsatta syften ligga i avsikterna alltför mycket. De europeiska herremakterna vilja ha till sitt förfogande så stora knytnävar mot varandra som möjligt, och därigenom grundas ännu fruktansvärdare världskrig.

Det finns gränser även för nationalitetsbefrielsen. Mycket är så invävt i vartannat, att det även med god vilja näppeligen kan åstadkommas

någon förvandling. Men i stora drag är det lätt att överskåda vad som borde ske. Ännu synes dock mörkret vila över styrelser och de av dem ledda folken så tungt att de icke se eller våga se, vilken avgörande ljusning skulle komma för dem alla genom en samling för att verkligen föra ut i det internationella livet den »aktning för rätten», vilken den senaste Haagkonferensens ombud från alla regeringar ägnat en hyllning med sina läppar. Man behöver exempelvis endast erinra om, att serberna obehörigen behärska landsdelar med bulgarisk befolkning, att österrikiska dynastien saknar all befogenhet att öva herravälde över serberna i Bosnien och Herzegovina och många andra undertryckta folk, att åtskilligt ännu häftar vid Elsass-Lothringen, att Polens delning, ett av historiens största förbrytelser, ropar på upprättelse och återuppståndelse av ett odelat Polen, att Nord-Schleswigs befolkning brutalt ryckts från samlevnaden med sina stamförvanter och att Finlands rätt, hotat obegripligt mest just nu, borde vara en samvetssak för Europa att upprätthålla. Det må i dessa tider vara förklarligt, att tankarna hos skandinaverna särskilt gå till Nord-Schleswig och Finland, och det må vara förlåtligt, att även här återgives det följande uttalande, som ett offentligt möte i Stockholm den 23 oktober 1913 gjorde beträffande nationernas rätt och finska frågan:

Mötet uttalar såsom sin bestämda uppfattning, att den allmänna meningen och den officiella politiken bör allt mer lägga sig vinn om att eftertryckligt stödja och fullända den efter de napoleonska krigen från begynnelsen av 1800-talet påbörjade utvecklingen mot erkännande av nationaliteternas rätt och deras frigörelse, såsom, under nuvarande tidsskeden en oavvislig grundval för världssamhällets uppbyggande och krigets avskaffande.

Dessa strävanden böra icke såsom hittills företrädesvis omhägnas sådana stater, som före de napoleonska krigen varit självständiga. Även erövrade nationer, som fortfarande betrakta sig såsom offer för våldet, hava en ovillkorlig rätt att erhålla självstyrelse för sin egen skull, och alla folk hava ett stort anspråk därpå, då även detta är en betingelse för världsfredens uppnående. En sådan befrielse har under det senare århundradet ernåtts av många folk, som ej lytt omedelbart under de ledande stormakternas välde, ehuru ofta endast efter blodiga resningar. För de smärre nationer åter, som stått under stormakternas välde, ha sådana resningar visat sig utförbara och endast i de av nationalitetssträvandena framkallade konflikterna mellan stormakter har en återförening av en landsända med dess rätta hemort någon gång kommit till stånd. I stället har från stormakternas sida beträffande sådana underkuvade folk gjorts gällande en strävan att så fort som möjligt och innan nya tidsströmningar förhindra det fullständigt sammansmälta dem med det härskande folket, ett strävande som endast fått nya förevändningar genom de vanmäktiga folkens egna försök till frigörelse. Mötet uttalar därför såsom ett allmänt mänskligt folkkrav, att den allmänna opinionen och den parlamentariska politiken bör på allvar börja sysselsätta sig även med

de medels erövringar underkuvade nationernas befrielse från förtryck genom erhållan självstyrelse i erforderlig omfattning eller återförening med sina stamförvanter.

I anslutning härtill vill mötet giva uttryck för sin utomordentliga medkänsla och sympati för det finska folket i dess ojämna kamp mot den ryska styrelsens för detsamma alltid hotande men på sista tiden alltmer målmedvetna strävande att genom åsidosättande av den verkliga rätten och annat förtryck fullständigt införliva det finska folket med det ryska riket efter samma utvecklingslinjer och metoder som skett i Polen. Det måste vara en upplyst och rätträdig mänsklighets livliga önskan och förvisning, att dylika anslag, oförenliga med nationernas rätt samt demoraliserande och nedbrytande i själva verket även för det folk, å vars vägnar man förmenar sig därav kunna hämta tillfälliga fördelar, skall i tidernas längd falla tillbaka inför de naturliga rättslagarnas oemotståndliga erövringar.

Mötet uppdrar åt arbetarkommunens styrelse att till internationella socialistiska byrån framföra dessa uttalanden jämte en förhoppning att Internationalen måtte allt mera träda fram för att såvitt på den ankommer inverka på den allmänna meningen och göra gällande de grundsatser, som funnit sitt uttryck i sagda uttalanden.

Detta vare nu sagt om Europa. Att nationalitetsprincipen är åsidosatt i Asien och även annorstädes är redan framhållet, och det behöves icke några vidare exemplifieringar för att en var skall förstå vad framtidens förhoppningar och krav röra sig om på dessa områden. De ovan omnämnda frigörelserna av nationaliteter, som ägt rum under det århundrade, vilket följde på Napoleons fall, ha emellertid merendels vunnits endast genom blodiga krig. Ett undantag var Norges fullständiga frigörelse år 1905, och den förmåga att övervinna sig själva, som därvid ådagalades av den skandinaviska halvöns båda folk, borde, om man får uttala ett önskemål, vara invigningen till ett nytt sekel, som genom frivilliga överenskommelser söker vinna dessa förnuftiga syften.

Emellertid må det antecknas såsom ett ytterligare tidens tecken att vid andra Haagkonferensen år 1907 avslöts en konvention om avgörande på fredlig väg av internationella tvister, uti vilken de kontraherande regeringarnas representanter i motiven förklarar sig hava skrivit till överenskommelsen: »besjälade av en fast vilja att medverka till fredens bevarande; besluta att med all kraft främja ett vänskapligt avgörande av internationella tvister; under erkännande av den solidaritet som förenar medlemmarna av de civiliserade nationernas samfund; viljande utvidga rättens område och stärka den internationella rättskänslan; samt eniga därom, att det är av vikt att genom en internationell överenskommelse giva helgd åt de billighets- och rättsgrundsatser, på vilka staternas säkerhet och folkens väl vila.»

Dessa uttalanden äro synnerligen betydelsefulla. De visa, att de åberopade rättsgrundsatserna icke stannat i folkmedvetandet, utan upptagits i motiveringen till en internationell lagstiftning för freden. Det resultat, vartill nationernas delegerade sedan kommo, svarade visserligen icke mot premisserna. Men lagstiftningen är på väg i den rätta riktningen. Har väl en rättsgrundsats kommit in i motiveringen till en positiv lagstiftning, kan man förvänta, att den en annan gång kommer till synes även i paragraferna.

Nu har visserligen världskriget mellankommit och till synes dragit ett streck över alla beräkningar. Må man dock försöka förstå händelserna. Kriget var en naturlig följd av de europeiska herremakternas ohejdade, rivaliserande ävlan efter makt och vinst under hägn av militarism. Folkens rättstankar leva lika fullt och böra kunna slå sig igenom ännu bättre, om deras förtryckare såsom vi vilja hoppas genom kriget giva sig själva ett dråpslag.

Det är ganska betecknande, att under krigets början, då ovissheten om utgången var som störst, utlovade de krigförande frigörelse av folk, som voro undertryckta av motståndarna. Man kände ett behov och insåg betydelsen av att röra sig litet med rättsbegrepp ändå. Men ifrån dessa billiga utfästelser var det helt naturligt långt till självövertvinnelsen. Det talades aldrig om frihet för de egna undertryckta folken och när nu till och med under kriget den ryska regeringen går så hårt fram i Finland är detta kanske allenast ett svar på de tyska försäkringarna, att man gärna ville medverka till Finlands frigörelse.

Såsom förut framhållits omfatta de allmänna fredsföreningarna fortfarande med intresse mångenstädes denna sak. Vid nordiska fredsmötet i Kristiania 1912 och världsfredskongressen i Haag 1913 gjordes som sagt även uttalanden i detta syfte.

Parlamenten och deras dagspolitik åter är det svårt att få intresserade för bärande idéer och ovana som de dessutom äro att få befatta sig med utrikespolitik, har en sådan fråga som nationaliteternas rätt särdeles svårt att där ännu vinna uppmärksamhet. Förslag exempelvis 1912 och 1913 i riksdagens andra kammare föllo till föga, ehuru en efter förhållanden icke obetydlig minoritet röstade för desamma.

De enskilda interparlamentariska grupperna och deras sammanlutningar äro också mycket obenägna att med sin verksamhet gå utöver de ordinarie dagspolitiska ämnena. Ett väckt förslag i ämnet föranledde dock år 1911 ett sympatiuttalande i den svenska gruppen, men ingen

åtgärd. Däremot upptogs ett sådant förslag icke till någon behandling, då fråga därom år 1914 väcktes i den interparlamentariska unionen och förberedande prövades av dess råd. Detta kan i någon mån förklaras av att stormakterna också äro där representerade, vilket emellertid ej utgjorde hinder för 1913 års allmänna världsfredskongress att uttala sig på sätt som skett till förmån för nationaliteternas rätt. Det nordiska interparlamentariska förbundets råd åter gick ännu längre i avvisande hållning åren 1913 och 1914. Förslag i frågan, som dessa år väcktes hos förbundet, avvisades enstämningt av rådet, enär »ämnet, enligt rådets mening, icke föll inom förbundets verksamhetsområde». Enligt stadgarna är dock förbundets ändamål bland annat att »till prövning upptaga frågor tillhörande den mellanfolkliga rättens område samt överhuvud sådana spörsmål, som avse främjandet av fredliga förhållanden mellan folken». Nu finner man emellertid av en kommuniké från rådets senare möte i Kristiania i november 1914, att rådet något förändrat sin uppfattning. Rådet förklarar nämligen att vid sidan av de spörsmål, för vilka unionen varit verksam och fortfarande vill befrämja i den nuvarande världssituationen, »kunde möjligen också pekas på ett par reformer, som visserligen ännu icke hade övervägts inom förbundet men som stodo i nära överensstämmelse med dess principer». Dessas lösning skulle otvivelaktigt »röja ur vägen en av de djupaste orsakerna till den känsla av motsättning mellan staterna, som framkallat världskriget, och således trygga en säker och varaktig fred». Den ena av dessa frågor återgives av rådet i följande ordalag: »Förbundet har bestämt byggt på grundsatsen om respekt för nationaliteternas rätt. I följd därav bör det krävas, att vid den kommande freden ingen ny stat må upprättas och intet landområdes politiska ställning förändras utan att först befolkningens uttalande inhämtats på ett betryggande sätt». Uttalandet att förbundet byggt på den ovannämnda grundsatsen är icke riktigt såsom framgår av rådets beslut de två föregående åren. Vad uttalandet i övrigt angår, så återfinnes detta i programmet för en holländsk fredssammanslutning, vars förslag i denna del börjar upptagas på olika håll. Mot en så inskränkt formulering av grundsatsen måste inläggas en gensaga. Det är nedslående att icke ens det myckna utgjutna blodet förmått hos den fredsvänliga delen av den europeiska herremakten förverkliga ett klart principuttalande i rättsfrågan. Man har stannat vid en försiktigt framförd och försiktigt formulerad kringgående rörelse. Det är visserligen väl, att Belgien är i god hågkomst. Men man har ingen tanke ens till övers ännu för alla de andra tidigare undertryckta folken. I själva morgon-

väckten, då en ny dag möjligen skulle gå upp för dem, förrådas de fortfarande åt sina förtryckare av den parlamentariska politiken under räddhågat förnekande av rättstankarne.

Den ekonomiska friheten.

Vid sidan av maktlystnad i allmänhet är som sagt jakten efter materiell vinst den bakgrund, mot vilken kriget utspelas. Det gäller således att också här rikta sig mot den europeiska herremaktens politik. Om arronderingen av landområden med främmande befolkningar under det gångna seklet blivit åtminstone inom Europa en mera sällsynt företeelse, har seklet så mycket mera utmärkt sig för en *modärn arronderingspolitik på det ekonomiska området*. Liksom en kamp inom de olika staterna pågår för individernas ekonomiska frihet, måste därför enahanda strid upptagas på det internationella området i de ekonomiska mellanhavandena mellan folken.

Om vi härvid utgå till en början från det nuvarande samhällskicket, som principiellt är byggt på de ekonomiska värdenas tillvaratagande genom fri konkurrens, ställer sig detta i tillämpningen på ett mycket egendomligt sätt. Nyligen hölls i svenska huvudstaden ett intressant föredrag av en norsk föreläsare*) om *väpnad konkurrens*. Det erinrades därvid om skillnaden mellan amerikansk och europeisk exploatering med fri konkurrens såsom ledstjärna. I Amerika, framhölls det, äro olika nationaliteter inbjudna, där sammansmälta de med varandra genom fri tävlan och utnyttja de ekonomiska möjligheterna utan att söka bekriega varandra med kanoner och gevär. I Europa strävar däremot varje stat efter att erhålla ett eget avstängt intresseområde av största möjliga storlek inom denna världsdel samt i Asien och Afrika. Där söka de sedan beväpnade utnyttja var sitt område med de andras uteslutande, men om möjligt på deras bekostnad. Varför, sade föreläsaren, kunna icke de outnyttjade möjligheterna i Europa, Asien och Afrika exploateras på samma fria sätt som i Amerika.

Den fria konkurrensen ha emellertid de europeiska herremakterna sökt reglera till sin fördel var på sitt håll icke blott såsom nyss sagts genom vapen, utan ock genom *tullmurar* kring de olika länderna samt genom *trustbildningar*, som gärna sträcka sig över landgränserna. Bägge dessa företeelser synas vara naturliga frukter av det härskande ekonomiska systemet, som utmynnar i allas bemödanden att genom fri konkurrens

*) Dr K. Schönheyder.

öfverallt vinna makt, med vilken man kan slå ned konkurrenterna. För dessa strävanden bliva nu emellertid tullgränserna för trånga och därför inträffar, att tullvännerna i denna mening börja bliva frihandelsvänner. I en tysk tidskrift stod nyligen en intressant artikel om möjligheten att vinna frihandel såsom segerpris. Det framhölls att allt större enhetliga tullområden vore en nödvändighet för den moderna industrien. Det egentliga Europa behöfde sålunda förena sig i ett tullförbund gentemot Förenta Staterna med 100 millioner invånare och Ryssland med 138 millioner. Därför fordrades emellertid en enhetlig tull-lagstiftning, tullregering och tullparlament och förhandlingarna förda i det sistnämnda på högst två språk. Dessa och åtskilliga andra svårigheter voro dock knappast möjliga att öfvervinna och därför stod en europeisk tullunion icke på historiens dagordning. Däremot förordades en centraleuropeisk tullunion såsom en möjlig sak.

Ekonomisk frihet i den allmänna konkurrensens tecken kan givetvis icke någorlunda återupprättas annat än genom att undanröja de ovan nämnda maktutövningarna. Detta torde ej kunna ske annat än genom kontroll på trusterna och till sist deras förståtligande eller ännu heldre förmänskligande, om ett sådant uttryck får begagnas för angelägenheten att göra vissa naturprodukter till hela mänsklighetens egendom. Tullmurarna åter kunna säkerligen icke rationellt avskaffas för beredande av större frihet för de flesta annat än genom deras slutliga upphävande öfverallt. Genom en utveckling i båda dessa riktningar tvingas man emellertid in på en ny princip för de ekonomiska värdenas tillgodogörande, nämligen att den planlösa produktionen genom fri konkurrens utbytes mot *en organisation av produktionen som söker planmässigt tillgodose förefintliga behov* utan inbördes strid och oskäligen vinning på varandras bekostnad. Det är klart att man även här bör undvika att gå för långt såsom skedde med den fria konkurrensen utan försöka finna det rätta jämnviktsläget mellan individens anlag och samhällets krav. Världskriget har emellertid på detta sätt fört fram vida mer i förgrunden än förut det stora socialistiska kravet om ett bättre produktionssätt i världen. Ingenting ont inträffar tydligen, som ej också har någonting gott med sig. Organisationen av världens ekonomiska liv på ett planmässigare sätt än hittills är således en av de stora uppgifter i kampen för friheten, som närmast måste lägga beslag på den allmänna uppmärksamheten.

Även för denna angelägenhet är ett erkännande av nationaliteternas rätt i mycket en nödvändig förutsättning.

Den andliga eller inre friheten.

Det kan synas utopiskt att på något sätt syssla ens i tankarna med att även världssamhällets organisation bör i allmänhet byggas på etiska grundvalar, när icke ens i de särskilda staternas inre liv styrelsesättet på något sätt kommit upp till detta högre plan.

På denna sak hänger det dock till sist. Man kan väl med visst fog säga, att förrän individerna uppnått politisk och ekonomisk frihet kunna de ej höja sig till den inre friheten. Men det är lika riktigt att politiska och ekonomiska harmonier, som man trott sig kunna åstadkomma genom samhällsmaktens reglerande ingripande, komma mycket lätt att bli overksamma eller upplösa sig igen i anarki och förtryck, om ej individerna *samtidigt* tillägna sig självsansvaret. Slutrepliken i ett av Björns-sons bekanta skådespel med sitt spörsmål, när det goda en gång skall bli det ledande, kommer alltid att vara den stående frågan från historiens samvete. Särskilt har Europas folk anledning att göra sig den frågan och kanske den östasiatiska civilisationens historia, vilken såsom det blivit sagt fortfarande är en för den västerländska allmänheten förseglad bok, kan giva någon vägledning, då Europa i sin praktik glömt bort sin egen religions etik. Den förut åberopade japanska författaren besvarar frågan på det sättet att »det sanna framåtskridandet består för rasen likaväl som för individen icke i samlandet av yttre rön utan i den egna personlighetens utveckling». Han menar naturligtvis att det sista är målet. De yttre rönens stora betydelse för målets vinnande är därmed icke avfört från dagordningen.

Hur te sig ännu i våra dagar förhoppningarna om Europa i detta avseende? I en tidning uti ett av de krigförande länderna sammanfattade nyligen en ledareskribent sitt omdöme om framtiden på detta sätt: »Vapnen skola vara våra talesmän. Genom vapnen måste byggnaden upp- resas, efteråt må diplomaterna polera kanterna.» Detta är en typisk europeisk tankegång från maktfullkomligheternas döende århundrade. Det är mot en sådan tankegång, som nu med harm måste tagas parti. Vi måste förstå, att mänsklighetens storhet och lycka icke bestå i att slå ihjäl varandra utan att övervinna oss själva. Europa måste gå till verket och söka övervinna sig själv. Om dess styrelser blevo andligen fria, skulle fjällen falla från deras ögon. De skulle förstå, vilken lycka bereddes dem själva, folk och hela världen, om de kommo tillsammans och av fri vilja avstode från förmåner, som orätten förlänat samt byggde upp ett nytt samhälle på rättvisa grunder.

För att framtvinga detta fordras dock en segrare, som vill och kan någorlunda genomföra rättens tankar i hela världen samt förstår att det är alla nationaliteters rätt att få leva i solen och deras skyldighet att förena sig i nitälskan att därutinnan bistå varandra. Men var finnes denne väntade Messias?

Även makten har ett behov ibland av idealitet och det har inträffat att man föreställt sig *genom våld kunna framtrolla en skymt av det tusenåriga riket*. Alexander den store var en sådan sagohjälte i historien. Den nyare tiden fann i Napoleon, såsom det ibland uttydes, en efterföljare i Alexanders vittfamnande drömmar. Napoleon, som vid ett tillfälle liknade Europa vid en mullvadshög till skillnad från Asien, yttrade en gång om sitt tillämnade tåg mot Moskva: »när allt kommer omkring, min käre vän, är denna långa väg vägen till Indien.» I sin dagbok från S:t Helena nedskrev han följande bikt eller urskuldande, hur man vill kalla det: »Jag önskade att vara en fredsstiftande och frisinnad regent, en krönt Washington, men jag kunde ej gärna uppnå detta mål annat än genom en universell diktatur och jag gjorde anspråk därpå.» Om detta är en uppriktig bekännelse, ligger det något ofantligt tragiskt över en livsgärning, som efterlämnat minnet av en bland världens främsta undertryckare av nationaliteterna. Vad våldet må skapa är emellertid såsom blivit sagt oftast vanskligt och kort.

De nu stridande makterna anmäla också genom frivilliga förespråkare sina avsikter och sin förvissning att bliva världens organisatörer. Men världen måste ställa sig tvivlande mot dylika löften. De stridande hava såsom erinrats ibland låtit påskina åtskilligt intresse för motståndarnes undertryckta nationaliteter. Detta sker förklarligt nog för att bereda fienden svårigheter i kriget. Om de egna undertryckta folken och deras krav på frihet talar dock ingen och nu börjar det bli tyst även om de andras. Vad vi framför allt måste frukta och taga parti emot är segraren i det pågående kriget. De som vilja och hoppas att kunna vinna i vapenskiftet ha framför allt en lösen: ve de besegrade. Vi kunna vara förvissade, att en segrande dynasti skall i spetsen för sin officerskår och överklass endast lägga ny grund till upprätthållandet av barbariet och skapandet av nya världskrig. De i militaristiskt hänseende svagare utrustade antyda ibland också att militarismen måste krossas. De göra det därför att de för tillfället äro svagare. Men vad har man att vänta av dem såsom eventuella segrare?

I Tyskland exempelvis lovar mången också det egna proletariatet

belöningar för sitt förmenta välförhållande, — framtvingat av nödvändigheter, vari dynastiska överklasser utan att fråga folken försatt detsamma. Sålunda förordas här och var, att deras bostadsförhållanden skola förbättras med en avsevärd anpart av de ofantliga krigsskadeersättning, som man åtminstone i början var säker på att kunna uttaga. Med andra ord det tyska proletariatet skall få en liten släng av slevan på bekostnad av andra länders proletariat, som därigenom få mindre än ingenting. Hur går det då med lösen: proletärer i alla länder förenen eder. På detta sätt söker Europas överklass begagna kriget för att såsom är dess sed med trettio silverpengar friköpa sig även från besvärigheterna och farorna, som hota från internationalens broderstankar och rättssamhälle.

Det lärer således icke vara någon frälsning att förvänta från våldsmakternas målsmän. Förhoppningarne måste rikta sig mot förefintliga representanter för rättstankarne.

Åtskilliga förväntningar vila härvid på *de neutrala staternas* framträdande. Man får dock icke hoppas för mycket. De neutrala staternas herremakt är kött och blod av de krigförande makternas härskande klasser. Å andra sidan har dessa stater ställning som åskådare av blodbadet givit dem tid till eftertanke och farhågan för att behöva offra även de blod och ägodelar måste skapa ett visst intresse för det förnuftiga. Den Skandinaviska halvöns båda folk ha dessutom genom sin hundraåriga fred blivit uppfostrade till en viss större besinningsfullhet. En utländsk man, utgången för att förmå oss svenskar tänka krigets och rasförhåvelsens tankar, offentliggjorde nyligen ett uttalande om den svenska folksjälens. Den var i begrepp, sade han, att under vånda lösgöra sig från det gamla franska inflytandet och bliva en föregångsman även den för germanismen. Vi tro eller vilja åtminstone tro, att den skandinaviska folksjälens är på djupet kallad att i stället söka det mänskliga och däri finna även sin egen storhet. Fordom gingo skandinaverna i viking och sökte på detta sätt mera värme och bättre boningsorter än de funnit i detta solfattiga land med en sparsam jord mellan berghällarna. Med utnyttjande av den kraft, som det karga och arbetsamma livet här uppe förlänat dem, grundlade de det ryska riket, befolkade Normandie och England, varifrån deras ättlingar gingo vidare och koloniserade Nordamerika, Sydafrika och Australien. Det ligger kanske närmast för oss att nu på ett annat och bättre sätt gå i viking, så långt krafterna räcka, med andens vapen och viljans seghet för det evigt mänskliga i hela världen, att taga parti med alla medel mot den europeiska överklassens fullständiga förfall, mot stormaktsväldenas

brutaliteter, mot den så kallade praktiska politikens förakt för idéerna och i följd därav inträffade bankruttförklaring.

Men dessa anlag förkvävas av den inre fienden hos oss själva, vår gemenskap i det onda med det övriga Europa. Vi stå därför såsom ett folk, som förhåller sig neutralt av synnerligen berättigad farhåga för blodsutgjutelser, ekonomisk ruin och segrande stormakters befarade övergrepp mot de besegrade. Detta är dock icke tillräckligt. Det höves oss, om vi vilja uträtta något, dock att taga besjälade och uppenbart parti just nu för en förnuftig världsordning.

Ganska mycket måste vara att vänta av *fredsorganisationerna* i världen. De blevo lamslagna av kriget, men börja nu resa huvudet här och var. Men man spårar dock ännu den gamla obenägenheten mångenstädes att inlåta sig på och kräva det väsentliga. Ett vittnesbörd därom är ovan framhållet. Ja, man vecklar till och med upp något av det gamla programmet att åter försöka »förbättra kriget», trots att händelserna skratta åt dylika strävanden och allvaret nu ej bör finna någon annan lösning än en fullständig avrustning på grundvalen av en förnuftig organisation av världen och landgränserna inom densamma.

När allt kommer omkring är det den till synes krossade *internationalens* återställande, som blickarne mest måste vara riktade på. Den protesterade samfällt under krisens första dagar mot det dynastiska Österrikes oerhörda ultimatum till ett litet folk och mot de hänsynslösa instinkterna hos de olika ländernas maktinnehavare. När kriget kom, rycktes den med av nödvändigheterna. Man är icke mera än människa och vi skola därför icke anklaga varandra, men erinra oss att dessa nödvändigheter kunna vara mera tvingande på vissa håll än på andra. Om vinterstormen emellertid avlövat internationalens träd, står dock roten kvar, beredd säkerligen att skjuta nya, kanske till och med livskraftigare skott, när våren och föryngringen kommer.

Allt detta är dock bräckliga institutioner. Den segrare, under vars fälttecken vi skola övervinna oss själva, måste vara *folksjälen*, som väl en gång skall lösas ur sitt tvång åtminstone av förtryckets övermått och som ofta ensam förstår och känner med det väsentliga. Abels blod ropar nu från jorden, och endast människornas största olyckor synas understundom kunna betvinga institutionerna med kainsmärket på sin panna.

Vi måste således överallt, enskilt och officiellt i vår politik taga parti och göra det lidelsefullt för folkens frihetskamp mot allt det nu

sagda som förtrycker dem, för framtidens rättstankar och mot det gångna seklets maktfullkomligheter.

Under hänvisning jämväl till motiveringen av de framställningar i enahanda ämne, som väcktes inom andra kammaren åren 1912 (motionen nr 254) och 1913 (motionen nr 250), hemställes,

att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga under överbägande, på vad sätt i sammanhang med uppgörelsen efter världskriget eller eljest initiativ må kunna tagas från svensk eller helst skandinavisk sida, att i de internationella överläggningarne och överenskommelserna må fastslås nationaliteternas rätt att leva sitt eget fria liv.

Stockholm den 5 februari 1915.

Carl Lindhagen.

C. Winberg.

Z. Höglund.

C. O. Johansson.
Sollefteå.

Nils Olsson.

Fabian Månsson.

Ivar Vennerström.

I motionens syfte instämma:

O. W. Stenudd.

W. K. Skareen.

Axel Lindström.

A. Gylfe.

Rikard Eronn.

C. G. Lindstam.

K. Lundberg.